

Szűz Mária tisztelete a kultikus ábrázolások szemszögéből, két erdélyi kegykép összefüggésében

HEGEDŰS ENIKŐ

Gyulafehérvári Római Katolikus Érsekség (RO)
eniko.hegedus@romkat.ro

A közelmúltban két kultikus Mária-ábrázolásnak – a csíksomlyói kegyszobornak és a kolozsvári kegyképnek, valamint azok változatainak – a behatóbb vizsgálatával foglalkozhattam dr. Nóda Mózes professzor úr irányításával. Doktori disszertációmban a két kegykép összefüggését kutattam a Mária-tisztelet erdélyi elterjedésével kapcsolatban, valamint kiemelt szerepüket a máig élő kultusz vonatkozásában.¹ A két különböző korból származó és típusú kultikus Mária-ábrázolás ugyanis mindmáig meghatározó szerepet tölt be az erdélyi Mária-tiszteletben. Jelen írás a disszertációban kifejtett kutatás eredményeiből egy szubjektív válogatás.

Bármely korból származó Mária-ábrázolást először is a mariológia tanaival összefüggésben kell vizsgálnunk. A Szűz Máriáról alkotott képet a Mária-tisztelet teológiai megközelítései alapozták meg. Szűz Máriát, *akit Isten Fiának szent anyjává választott*² az üdvösség

1 *Mária-tisztelet Erdélyben a csíksomlyói és kolozsvári kultikus ábrázolások vonatkozásában*, doktori tézis, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár, 2023. Ezúton is köszönöm dr. Nóda Mózes professzor úrnak a tudományos vezetést és támogatást.

2 CSELÉNYI István Gábor, Máriapócsi énekeink teológiája, *Keresztény Szó* 27.7 (2016) 1–6.

művében betöltött szerepe és istenszülei kiválasztottsága révén, az egyház a kezdetek óta tisztelettel övezi,³ istenanyai mivoltában példaként áll az egyház számára,⁴ hiszen „Szűz Mária kiemelkedő módon közvetítője üdvösségünknek”.⁵

A mariológiai értelmezések viszont a keleti és nyugati egyházaknál nem mindenben azonosak, ahogy a képtiszteletről szóló egyházi hagyomány(ok) sem. A kereszténység első évezredében, a kelet-nyugati schizma bekövetkeztéig (1054) a Mária-tisztelet tekintetében nem volt lényeges különbség a keleti és nyugati egyházakban.⁶ Az egyházak eltérő mariológiai felfogása elsősorban a tisztelet megnyilvánulásaiban érzékelhető.⁷ Másrészt a *képmás* értelmezése az első hét egyetemes zsinaton tisztázódott, és elsősorban Krisztus istenemberi misztériumáról szóló értekezésekhez társult.⁸

3 „Az Egyház egész eddigi történetében tudatában volt annak, hogy Szűz Máriát, egyedi üdvőtörténeti helyzetéből fakadóan, különleges tisztelet illeti meg.” Leo SCHEFFCZYK, Anton ZIEGENAUS, *Mária az üdvőtörténetben. Mariológia* (Szent István Kézikönyvek 8), Szent István Társulat, Budapest, 2004, 316.

4 SCHEFFCZYK, ZIEGENAUS, *Mária*, 69–117, 170–181.

5 ELŐD István, *Katolikus dogmatika*, Szent István Társulat, Budapest, 1978, 594. Ugyanott megjegyzi: „Amikor Mária közvetítő szerepéről beszélünk, a *mediatrix* kifejezést éppoly óvatosan kell használni, mint a *corredemptrix* kifejezést, nehogy elhomályosítsa az egyedüli közvetítő, Krisztus (1Tim 2,5) szerepét.”

6 Az egyház legrégebbi, az efezusi egyetemes zsinaton (431) megfogalmazott, a III. konstantinápolyi zsinaton (681) kiegészített Mária-dogma szerint: *Mária Isten anyja*. A keleti egyházak az *Istenszülo* (görög kifejezéssel *Theotokosz*) megnevezést használják mindmáig. Vö. ELŐD, *Katolikus dogmatika*, 627; Alois MÜLLER, Dorothea SATTLER, *Mariológia*, in Theodor SCHNEIDER, *A dogmatika kézikönyve 2.*, Vigilia, Budapest, 1997, 161–194.

7 „Az ortodox mariológiát [...] kevésbé a témák értelmi feldolgozása és gondolati áthatalása, hanem az elmélkedő, tisztelő látásmód jellemzi. Ennek megfelelően az ortodox tan kevésbé fejeződik ki rendszeres értekezésekben, hanem homíliákban és liturgikus himnuszokban, amelyek dús képekben többnyire allegorikusan a *Theotokoszra* vonatkoztatnak biblikus eseményeket és hasonlatokat.” SCHEFFCZYK, ZIEGENAUS, *Mária*, 45.

8 Az ikon (görög kifejezéssel *eikón*, *ikon*) krisztológiai alapjait tárgyaló és vitató teológiai nézetek, a 5–7. századi nagy krisztológiai viták – kiváltképpen Órigenész, Caesearai Euszebiosz, Alexandriai Kírilloosz és Hitvalló Maximosz értekezései – az ikonteológia szempontjából is alapvető

A kultuszképek, Krisztus és a szentek képmásai a keresztény hitvallás részévé váltak. A képtisztelet körül azonban egyes időszakokban a képrombolásig fajuló vita zajlott.⁹

Az első századokban a Szentföld után Konstantinápoly vált az ereklyék és ikonok őrzőjévé.¹⁰ Az 5. században két konstantinápolyi templom is otthont adott Szűz Mária-ruhaereklyéjének,¹¹ a harmadik legjelentősebb Mária-templom pedig egy relikviának számító, úgynevezett *Lukács-képnek*.¹² Bizáncban a Mária-ikonok külön titulust kaptak, az őrzési helyük, többnyire a kolostor templom megnevezése alapján.¹³ A konstantinápolyi Seraglionon álló, egykor a vakok menhelyét magába foglaló kolostor Mária-ikonja a *Hodégéttria* (*Odigitria*, *Hodogotria*), azaz *Vezető* néven vált ismertté. A *Hodégéttria*-ikon Konstantinápoly legfontosabb kultikus képének számított, és a császárváros védőpajzsává (*palladium*) vált.¹⁴ A *Hodégéttria*-kép

fontosságúak voltak. Vö. Egon SENDLER, *L'icona immagine dell'invisibile. Elementi di teologia, estetica e tecnica*, Ed. San Paolo, Milano, 1985, 19–38.

- 9 „Az ikonoklasmus a filozófiai képfogalom, az *eikón*, valamint a festett kép, az *ikon* viszonyának alapvető tisztaságára törekedett [...] Mindkét vitázó fél egyetértett a filozófiai képmásfogalom Krisztusra vonatkoztatásában, eltért azonban a véleményük abban a kérdésben, hogy Isten *eikónja* megjeleníthető-e képi ábrázolásokon, azaz festett ikonokon, vagy éppenséggel óvakodni kell a lealacsonyító képi ábrázolásaitól.” Hans BELTING, *A hiteles kép. Képviták mint hitviták*, Atlantisz, Budapest, 2009, 98–99.
- 10 A Mária-tisztelet Konstantinápolyban (Szent) Pulkheria császárné (399–453) révén, 450 körül erőteljes támogatóra talált. A császárné támogatásának köszönhető a három legjelentősebb bizánci Mária-templom felépítése.
- 11 Ezen ereklyekultusszal összefüggésben alakították centrálissá Bizáncban a Mária-kultusz első templomait.
- 12 Az Istenszülő *nem kézzel alkotott* ábrázolását a hagyomány és a Lukács-leghenda Szent Lukács evangélista személyéhez kapcsolta. Az úgynevezett *Lukács-képeknek* – az Istenanya és gyermek Jézus félalakos ábrázolása – több változata ismert. A legkorábbról ismert *Hodégéttria*-ikon 6. századi, az *Eleusza*-ikon a 10. századra tehető. Vö. RUZSA György, *Az ikon. Teológia, esztétika, ikonográfia, ikonológia, technika*, Budapest, 2012, 33.
- 13 A Sínai-hegyen álló Szent Katalin-templom egy olyan 11. századi ikont őriz, amely különböző Mária-ábrázolásokat foglal magába. A képfeliratok egy-egy templom nevére utalnak: *Blakhernai*, *Hodégón*, *Hagia Szorosz*, *Khalkoprateia* és *Kheimeutissza*.
- 14 Az ikont a Szentföldről Pulkheria császárnő szerezte meg a Mária ruha-ereklyékkel együtt és szállíttatta a kelet-római császárvárosba. Az ikon

számtalan újkori variánsa között találjuk az erdélyi mikolai, valamint a kolozsvári Könnyező Szűz-ikont is.

A képrombolás időszakában Róma mint bizánci provincia a konstantinápolyi csodatevő képek menedékhelyévé vált.¹⁵ A középkori Rómában az egyházi év legnagyobb Mária-ünnepén, Szűz Mária mennybe vételenek vigíliáján, Krisztus *nem kézzel alkotott* képét (*Sancta Sanctorum*-ikon, 600 körül, ezüst borítása 1200 körül készült) a lateráni pápai magánkápolnából a Santa Maria Maggiore-bazilikában levő Lukács-képhez (*Regina Caeli*-ikon) vitték. Az ünnepi menet során a Jézus-kép a közbeeső állomások Mária-ikonjaihoz is „betért”. Az ünnepi körmenetek Rómán kívül is elterjedtek, különösen a veszélyek (járványok, ellenség támadása) idején.¹⁶

A képek és ereklyék kultusza összefonódott. A szentföldi, bizánci és római zarándoklatok során a hívek eligazítást kaptak (templomi kalauzokat is használtak), hogy adott betegség gyógyítására és könnyörgésük meghallgatására melyik templomban levő ereklyét vagy ikont keressék fel. A képeket, ereklyéket és „képereklýéket” közvetítő erővel ruházták fel. Egyes ikonok tisztelete a képrombolás ellenére is töretlen maradt. A vitát „túlélő” képek kiváltságos helyzetbe kerültek. Az ikonoklazmust követően az ikonportré már nem kötődött egy meghatározott képhez, hanem felcserélhetővé és megismételhetővé vált. Miként a szentet a kultuszkép képviselte, a kép sokszorosított változatai az eredeti képet helyettesítették.¹⁷

tisztelete a birodalom, a város és vallásosság egységét juttatta kifejezésre, valamint a birodalom és Konstantinápoly bevehetetlenségét (1204-ig). Vö. Hans BELTING, *Kép és kultusz*, Balassi, Budapest, 2000, 56.

15 Egy Római Máriának (*Rhómaia*) nevezett Mária-kép legendája szerint a kép menekült Rómába. Vö. BELTING, *Kép*, 64. Egy másik római képlegenda arról számolt be, hogy a képrombolást Rómában átvészelő ikon a száműzetésből hazatért. Vö. BELTING, *Kép*, 198.

16 Róma védelmét 626-ban az avar megszállók ellen egy Mária-ikon biztosította. Novgorod városát az *Istenszülő a Jel* (orosz *Znaményije*) csodatevő ikon mentette meg 1169-ben. Az Athoszon, a görög szerzetesek szent hegyén, azt az Istenszülő-ikont rendszeresen ünnepi körmenetben hordozzák.

17 A római Santa Maria Maggiore-bazilika Mária-ikonját évszázadokig nem másolhatták. Borgia Szent Ferenc kért engedélyt (1569-ben) V. Piusz pápától arra, hogy az ikonról készült másolatokat eljuttassa a jezsuita központok és az európai fejedelmi udvarok részére. Azt követően az úgynevezett

A változó anyagból – fából, textíliából, kőből, fémből – készült „képereklyék” a láthatatlan szent jelenlétét tették érzékelhetővé. Az ikonokat már a korai kereszténység időszakában megkoszorúzták vagy koronázták, öltöztették (hímzett, igazgyöngyökkel, drága- és félkövekkel, üveggyöngyökkel díszített textíliákkal), ékszerekkel látták el. Az ikontáblát részben vagy akár egész felületében arany-, ezüst- vagy rézlappal borították.¹⁸

A csodatevő ikonok mellett a zarándokok olyan változatokhoz vagy tárgyakhoz is hozzájutottak, amelyeket emlékebe magukkal vihettek. A kegyképek széles körű elterjedéséhez mind a zarándokok, mind a szerzetesrendek, valamint tehetősebb támogatók hozzájárultak. Adott kultuszkép jelentőségét a részére felajánlott adományok is emelték. Az offerek adományozásának szokása szintén a korai századokig nyúlik vissza.

A *szentképek* a római egyház tanítása szerint az evangéliumi üzenet hordozói, szent jelek, az imádság segítői, követésre ösztönöznek. Egyfajta katekézis szerepét töltik be, mivel „megváltásunk misztériumainak történeti elbeszélése, amelyet a festmények vagy más ábrázolások kifejeznek, műveli és erősíti a népet a hitigazságok eszébe juttatásával és a rájuk való folytonos emlékezéssel”.¹⁹ A Katolikus Egyház Katekizmusának útmutatásában: „Kép és szó kölcsönösen megvilágítják egymást. [...] A szent ikonok szemlélése, amelyet az Isten ígéről való elmélkedés és liturgikus himnuszok éneklése kísér, belevegyül az ünneplés jeleinek harmóniájába, hogy

Havas Boldogasszony-kép tisztelete Európa-szerte elterjedt, az ábrázolás számos 18. századi erdélyi templomban is megtalálható.

18 Az ikon elmélyült tiszteletét az ikonborító (oroszul *ubór*) és az üvegezett szekrénybe (oroszul *kiót*) helyezés is hangsúlyozza. Az ikonok fémlemezzel való borítását a második nicei zsinat (787-ben) az arannyal borított frigidával hozta összefüggésbe. Textíliából is készítettek ikonborítókat, amelyeket különböző hímzésekkel és gyöngyökkel, féldrágakövekkel láttak el. Vö. RUZSA, *Az ikon*, 82–84.

19 Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció, *A népi jámborság és liturgia direktóriuma. Alapelvek és iránymutatók* (Római Dokumentumok XXXI), szerk. NÉMETH László, Szent István Társulat, Budapest, 2005, 156.

az ünnepelt misztérium beleivódják a szív emlékezetébe, és azután majd megmutatkozzék a hívek új életében.”²⁰

Azonban a képtisztelet fogalma és gyakorlata, főként a liturgiában betöltött szerepe radikálisan átalakult nyugati egyházban a reneszánsz ikonológia és művészetelmélet²¹ elterjedésével és a reformáció hatásának következtében.²² A képi ábrázolások témái koronként más és más hangsúlyt nyertek, amelyben a vallási élet képviselőinek (szerzetesrendeknek, vallásos társulatoknak, lelkiségi mozgalmaknak) és a megrendelők igényeinek is lényeges szerepe volt. Az újkori Európában, különösen a veszélyek (török hódítások), valamint a feléledő járványok idején a Szűz Mária-képeknek (*Maria Lactans*, *Beata Vergine del Sangue*, *Mariahilf*, *Stella Coeli*, *Stella Maris*) különös védőerőt tulajdonítottak.²³

A római katolikus egyházi környezetben számos Mária-képpel találkozhatunk. Az ábrázolások többsége templomi liturgikus térben állt, és oltáron kapott elhelyezést. A templomi ábrázolásokhoz hasonló magánáhitatra készült kisebb méretű képek formai megoldása is. Néhány, kiemelt tiszteletben álló kép mint kegykép vált ismertté. A kultuszképek tiszteletének alakulásában a hivatalos egyházi és

20 A szentképek, *A Katolikus Egyház Katekizmusa*, Szent István Társulat, Budapest, 1994, 1159–1162.

21 „A reneszánsz művészetében egy bizonyos fajta gondolkodói szenvedély rejlik: a megformálás szellemi eleme, melynek személytelennek, mérhetetlennek és változhatatlannak kellene lennie, itt a szenvedély tárgyává válik. Ez különös világossággal lepleződik le a perspektívának a festészetbe történő bevezetése révén. A perspektíva annak a szubjektumnak a kifejeződése, aki saját magát teszi a világ közepévé.” Vö. Titus BURCKHARDT, *A szakrális művészet lényegéről*, Arcticus, Budapest 2000, 66.

22 „Minden további stílusváltozás a szenvedély és a gondolati merevség e két pólusa között imbolyog. [...] sehol sem emelkedik többé a forma addig az időtlen hitelességig, mely az elmélkedés számára lehetővé teszi, hogy a forma tűfokán keresztül a szellemi szemléléshez érkezzék.” Vö. BURCKHARDT, *A szakrális*, 67.

23 SZILÁRDFY Zoltán, Kegyeképtípusok a pestisjárványok történetében. A *Maria Lactans*, a Segítő Boldogasszony, Szent Sebestyén, Rókus és Rozália együttes ábrázolásával, in SZILÁRDFY Zoltán, *Ikonográfia – kultusztörténet. Képes tanulmányok*, Balassi, Budapest, 2003, 180–204.

világi vezető rétegnek, valamint a közösségi devóciónak, népi válásosságnak és az egyéni áhítatnak egyaránt szerepe volt.

A kegyképek eredettörténetét, a csodás események kezdetét a megtapasztalás mellett az egyháznak is hitelesítenie kellett, valamint az egyházi közeg tartotta fenn az adott kegyhelyet (fogadta a zarándokokat, biztosította a szentségek vételét, prédikációkkal, publikációkkal hozzájárult a kultusz terjedéséhez). Az egyéni és közösségi imameghallgatások, valamint azok feljegyzése a tisztelet folytonosságát biztosította.

A képkultuszhoz paraliturgikus cselekmények is társultak, mint az öltöztetés gyakorlata, a kultusztárgy érintése, az adományozás vagy fogadalmi felajánlások, sajátos imádságok és búcsújárás, a népi válásosságnak és magánáhítatnak megannyi mindmáig gyakorolt szokása.

A kegyképek kultuszának évszázados, széles körű elterjedése során az egyházi tanítástól eltérő megnyilvánulások is teret nyertek. Ezért is foglalkoztak visszatérően a középkori és kora újkori zsinatok a képek megfelelő tiszteletével. A katolikus egyház újkori hitéletét meghatározó trienti zsinat (1545–1563) külön figyelmet fordított Szűz Mária és a szentek tiszteletére, valamint a kép- és ereklye-tisztelet megfelelő formáinak a meghatározására.²⁴ Szűz Mária tiszteletével²⁵ a II. vatikáni zsinat is kiemelten foglalkozott.²⁶

Évezredek óta számos Szűz Máriához kapcsolódó tárgyi emlékekkel találkozhatunk. A Mária-tisztelethez kötődő, Európa-szerte ismert képtípusok Erdélyben is elterjedtek. A Kárpát-medencében

24 *Határozat a szentek segítségül hívásáról, tiszteletéről és ereklyéikről és a szentképekről* (1563. december 3.) Heinrich DENZINGER, Peter HÜNERMANN, *Hitvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai*, szerk. FILA Béla, JÜG László (Szent István kézikönyvek 9), Budapest, 2004, 425–426.

25 A „liturgiáról és az Egyházzal szóló konstitúcióban arra törekedett, hogy az Istenanya tiszteletének biztosítsa helyét a Biblia és a krisztocentrikus teológia értelmezése szerint.” ELŐD, *Katolikus dogmatika*, 659; SC 103 (CSERHÁTI József, FÁBIÁN Árpád (szerk.), *A II. vatikáni zsinat tanítása*, Szent István Társulat, Budapest, 1975; DIÓS István (szerk.), *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Szent István Társulat, Budapest, 2000).

26 *A Lumen Gentium*, az egyházzal szóló dogmatikai konstitúció szerint: „Mária anyai feladata semmiképpen sem homályosítja el, nem is csökkenti Krisztusnak az egyetlen közvetítő szerepét” (LG 60), „Mária részese volt Krisztus misztériumának, ezért méltán tiszteli az Egyház különleges

és Erdélyben az egyházművészet emlékanyaga a közép-európai mintákhoz hasonló jegyeket hordoz. A művészi formavilág mellett a kultusz tekintetében, valamint a történelmi és lelkiégtörténeti hatások vonatkozásában is Európa-szerte hasonló jelenségek érzékelhetők.²⁷

A Gyulafehérvári Főegyházmegye templomaiban a középkorból alig maradt fenn néhány 14–15. századi gótikus, valamint a 16. század első feléből származó, késő gótikus-kora reneszánsz Mária-ábrázolás. A főegyházmegyében az oltárképek és szobrok többsége barokk stílusjegyeket hordoz. Egy részük a 17. század második felében létrejött, kora barokk alkotás, nagyobb számban pedig a 18–19. század folyamán készült. A 19–20. század fordulóján épült templomokban leginkább historizáló ábrázolásokkal találkozhatunk. A katolikus templomokban Erdély-szerte a barokk és a neogótikus stílus dominál, a liturgikus tárgyak is ezen korstílusok sajátos formai jellegzetességeit hordozzák. Mindez egyfajta korlenyomatnak is tekinthető, hiszen összefüggésbe hozható Erdély történelmével és egyháztörténetével. Viszont a Mária-kultusz vonatkozásában szinte mellékesnek tekinthető az ábrázolás művészi mivolta, illetve korabelisége.

Erdélyben a 17–18. század folyamán a Mária-kultusz feléledéséhez nagymértékben hozzájárultak a katolikus megújulást szorgalmazó jezsuita és ferences erdélyi missziók. Leginkább a szerzetesek alakították a barokk korban a Mária-kultusz mindmáig érzékelhető formáit. A kultusz alakulását viszont a történeti események és a változó társadalmi berendezkedések is befolyásolták.

A Szűz Mária tiszteletének tárgyi emlékei közül két erdélyi kegykép kiemelt jelentőséggel bír. A két különböző korból származó ábrázolás története több szálon összefonódik. Mindkét kegykép/szobor összefüggésbe hozható a 17. század második felétől érzékelhető, a század végén és a 18. század elején erőteljesebben megmutatkozó, a katolikus restaurációra irányuló folyamatokkal.

tisztelettel” (LG 66), „tisztelete a józan és ortodox tanítás határain belül” jóváhagyott (LG 66).

27 Dana JENEI, *Art and Mentality in the Late Middle Ages Transylvania*, in *New Europe College (NEC) Yearbook 2001–2001, 2001–2002 (2004)* 11–72.

Az erdélyi püspökség területén a 18. század folyamán két Mária-képet ismert el az egyházi hatóság kegyképként: a *kolozsvári Könyvező Szűz* csodatevő képet (17. század utolsó negyede), valamint a *csíksomlyói Segítő Szűz Mária* szobrát (16. század első negyede).²⁸ A kolozsvári, illetve füzesmikolai ikon 1699. évi könnyezését gróf Kolonits Zsigmond bíboros ismerte el, és ezt 1798-ban gróf Batthyány Ignác erdélyi püspök megerősítette. A csíksomlyói Mária-szoborhoz kapcsolódó csodákat és imameghallgatásokat a 18. század második felében folytatott egyházi kihallgatások lezárásával, 1798-ban szintén gróf Batthyány Ignác erdélyi püspök ismerte el.

A képtisztelet megnyilvánulásaiiban, a kultusz kialakulásában és fejlődésében sok hasonlóság állapítható meg, bár más-más képi ábrázolásról van szó, és különböző tárgytípusba tartoznak, más ikonográfiai jellemzőik vannak, eltérő a készítési technikájuk és idejük, valamint a befogadó környezetük is. A helyi közösségekben sajátos szokások kapcsolódtak a kegyképként tisztelt Mária-ábrázolásokhoz. Ez kimutatható Kolozsváron és Csíksomlyón is, például az offerezés szokásában. A hívek által tett felajánlások, különböző offerek adományozásának számos emléke maradt fenn.

Mindkét kegyképet/szobrot ékesítették, koronákkal látták el. A szobor és kép formai különbözőségéből adódott az öltöztetés megoldása. A kolozsvári képre skófiumból font, gyöngy- és korallszemekkel díszített fonalszerű füzért szegeztek, amely az ikon egész felületét mustraszerűen kitölti. Szűz Mária és a gyermek Jézus koronáit rátétdíszítésből formázták. Emellett a képnek kis ezüsből és rézből kialakított (fél)koronákat is adományoztak.

A csíksomlyói kegyszobor a 17. század második felében kapta a ma is látható hármast tiara-koronát. Az ehhez hasonló, ezüsből készült koronát gróf Batthyány Ignác püspök adományozta, az egyházi elismerést követően. A kis Jézus zárt koronát visel, ami fából és ezüsből is elkészült. A csíksomlyói Mária-szobor öltöztetése a 20. század közepéig (1966-ig) gyakorlatban volt. Az idők folyamán

²⁸ JORDÁNSZKY Elek, *Magyarországban, s' az ahoz tartozó részeken lévő Bóldogságos Szűz Mária kegyelem' képeinek rövid leírása*, Belnai, Pozsony, 1836.

az adományok formái átalakultak, és a korábbi ezüst votívokat az 1940-es évektől kis hálatáblák váltották fel.

A csíksomlyói kegytemplomban a főoltáron álló Mária-szobor mellett, a falra rögzített táblákon ma is láthatóak a 19. század második felétől a 20. század közepéig elhelyezett ezüst offerek. A közel 500 darab votív tárgy főként emberi testrészt (szem, fül orr, szív, kar, láb) imitál vagy imádkozó férfit, nőt, esetleg pólyás csecsemőt ábrázol.²⁹ A kegyszobor talapzatánál helyet kaptak a közelmúltban készítettett, köszönetet kifejező táblák (kisebb-nagyobb márványlapra, fa, kerámia vagy fém alapra vésett vagy festett, nevekkel és évszámmal megjelölt köszönősorok). 2019-ben, Ferenc pápa a csíksomlyói kegyhelyen tett látogatása alkalmából a kegyszobornak aranyrózsát adományozott, amelyet szintén a Mária-szobor mellett helyeztek el.³⁰

A kolozsvári kegyképhez kapcsolódóan, az egyetemi templom gyűjteményében szintén jelentős számú, mintegy 100 darab adományozott/votív tárgy maradt fenn. Kolozsváron azonban a votívok ma már nem láthatók a kegykép közelében. A kolozsvári ikonon levő szögek viszont arra engednek következtetni, hogy egykor az adományozott tárgyak egy részét közvetlenül a kegyképre függeszthették.

Az adományozott tárgyak jellege és formái hasonlóak az európai kegyhelyek tárgyi emléanyagában található példákhoz. Ez tárgyi bizonyítékul szolgál arra, hogy az offerezésnek a barokk korban újjáéledő szokása a 20. század elejéig általános gyakorlatban volt.

A kegyképekhez kapcsolódó történetek és imameghallgatások is azonosságot mutatnak, bármelyik helyen valóságos tapasztalat

29 BARABÁS Kisanna, HEGEDŰS Enikő, Offerek a Gyulafehérvári Főegyházmege műtárgyállományában. Adományozók azonosítása a kolozsvári kegykép votív tárgyainak körében, *Acta Siculica 2020–2022* (2023) 252–253.

30 A római pápák különleges alkalommal aranyrózsát adományoznak egy-egy Mária-kegyképnek. Az aranyrózsa (*Rosa d'Oro*) adományozásának szokása középkori hagyományra vezethető vissza. A Kárpát-medencében jelenleg ez az egyetlen pápa által adományozott aranyrózsa. A Ferenc pápa címe-rével ellátott ezüst váza két szál, aranyozott száron álló, ezüst levelekkel és borostyán szirmokkal díszített rózsát foglal magába. Vö. Bodó Márta, Aranyrózsa a csíksomlyói kegyszobornak, in BODÓ Márta, OLÁH Zoltán, *Ferenc pápa Csíksomlyón. Emlékkönyv*, Verbum, Kolozsvár, 2019, 180–181.

lehetett. A hívők évszázadok alatt létszükségleteikkel, a betegségből való gyógyulás, nehéz élethelyzetek megoldása reményében folyamodtak Szűz Máriához és kérték/kérik közbenjárását, önmagukért és szeretteikért, közösségükért.

Azt gondolnánk, hogy napjainkban már nincs különösebb jelentősége annak, hogy melyik Mária-kegyhelyen folyamodunk a Szent Szűz oltalmáért. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy egy-egy hely jelentőségében kiemelkedik. A Kárpát-medencében erre Csíksomlyót releváns példa, a kolozsvári kegyhely viszont a 20. század közepétől feledésbe merült. Ez is bizonyíték arra, hogy a kegyképek tiszteletének alakulása nem választható el attól a közegtől, annak történelmi kontextusától, ahol jelen vannak.

A hívek a kegyképek közvetítő szerepét jobban érzékelték/érzékelik, és ezen tapasztalatot a következő generációkra hagyományozták. Az egyes kegyképek csodatevő hatásáról akár évszázadokon keresztül is fennmaradnak legendákká alakult történetek, illetve a csodás eredettörténetek valós vagy vélt történeti eseményekhez is kötődtek. A kegyképek zarándokok sokaságát vonzzák, és napjainkban a mi vidékünkön is betöltik azt a szerepet, amit a kereszténység első századaiban az ikonteológia megfogalmazott, hogy a képmás közvetítő a látható földi világ és emberi személyek, valamint a láthatatlan isteni lét és szentek között.

Bibliográfia/Bibliography

Istentiszteleti és Szentségi Kongregáció, A népi jámborság és liturgia direktórium. Alapelvek és iránymutatók (Római Dokumentumok XXXI), szerk. NÉMETH László, Szent István Társulat, Budapest, 2005.

BARABÁS Kisanna, HEGEDŰS Enikő, Offerek a Gyulafehérvári Főegyházmegye műtárgyállományában. Adományozók azonosítása a kolozsvári kegykép votív tárgyainak körében, *Acta Siculica 2020–2022* (2023) 252–253.

BELTING, Hans, *A hiteles kép. Képviták mint hitviták*, Atlantisz, Budapest, 2009.

- BELTING, Hans, *Kép és kultusz*, Balassi, Budapest, 2000.
- BODÓ Márta, Aranyrózsa a csíksomlyói kegyszobornak, in BODÓ Márta, OLÁH Zoltán, *Ferenc pápa Csíksomlyón. Emlékkönyv*, Verbum, Kolozsvár, 2019, 180–181.
- BURCKHARDT, Titus, *A szakrális művészet lényegéről*, Arcticus, Budapest, 2000.
- CSELÉNYI István Gábor, Máriapócsi énekeink teológiája, *Keresztény Szó* 27.7 (2016) 1–6.
- CSERHÁTI József, FÁBIÁN Árpád (szerk.), *A II. vatikáni zsinat tanítása*, Szent István Társulat, Budapest, 1975.
- DENZINGER, Heinrich, HÜNERMANN, Peter, *Hitvallások és az Egyház Tanítóhivatalának megnyilatkozásai*, szerk. FILA Béla, JUG László (Szent István kézikönyvek 9), Szent István Társulat, Budapest, 2004.
- DIÓS István (szerk.), *A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai*, Szent István Társulat, Budapest, 2000.
- ELŐD István, *Katolikus dogmatika*, Szent István Társulat, Budapest, 1978.
- JENEI, Dana, Art and Mentality in the Late Middle Ages Transylvania, *New Europe College (NEC) Yearbook 2001–2001, 2001–2002* (2004) 11–72.
- JORDÁNSZKY Elek, *Magyarországban, s' az ahhoz tartozó részekben lévő Bóldogságos Szűz Mária kegyelem' képeinek rövid leírása*, Belnai, Pozsony, 1836.
- MÜLLER, Alois, Dorothea SATTLER, Mariológia, in SCHNEIDER, Theodor, *A dogmatika kézikönyve 2.*, Vigilia, Budapest, 1997, 161–194.
- RUZSA György, *Az ikon. Teológia, esztétika, ikonográfia, ikonológia, technika*, Budapest, 2012.
- SCHEFFCZYK, Leo, ZIEGENAUS, Anton, *Mária az üdvtörténetben. Mariológia* (Szent István Kézikönyvek 8), Szent István Társulat, Budapest, 2004.
- SENDER, Egon, *L'icona immagine dell'invisibile. Elementi di teologia, estetica e tecnica*, Ed. San Paolo, Milano, 1985.
- SZILÁRDFY Zoltán, Kegyéptípusok a pestisjárványok történetében. A Maria Lactans, a Segítő Boldogasszony, Szent Sebestyén, Rókus és Rozália együttes ábrázolásával, in uő, *Ikonográfia – kultusz-történet. Képes tanulmányok*, Balassi, Budapest, 2003, 180–204.